

## การมีส่วนร่วมของชุมชนทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

### Community Participation in Environmental Management in Tha Kham Subdistrict Municipality, Palian District, Trang Province

ณัฐฐา ขุนทอง<sup>1</sup>และรพีพัฒน์ ศรีศิริรักษ์<sup>2\*</sup>

Nattha Khunthong<sup>1</sup> and Rapeephat Srisilaruk<sup>2\*</sup>

Received: July 14, 2025; Revised: November 17, 2025; Accepted: November 26, 2025

#### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยเนื้อหามุ่งเน้นศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านปัญหาขยะมูลฝอย และ 2) ด้านปัญหามลพิษ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 17 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการอธิบายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง พบสาเหตุของปัญหาจากขยะมูลฝอยและมลพิษทางอากาศ มาจาก 3 สาเหตุหลัก คือ ก) วิธีการในการกำจัดขยะที่ยังไม่ถูกวิธีและถูกสุขอนามัย ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ ข) นโยบายชุมชนที่ไม่ชัดเจน ค) งบประมาณในการกำจัดขยะมูลฝอยไม่เพียงพอ และ 2) แนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนั้น การแก้ไขปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายร่วมกันสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้ชุมชน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนและดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านการส่งเสริมบทบาทของประชาชน การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง และการกำหนดนโยบายหรือกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระดับท้องถิ่น

**คำสำคัญ:** การจัดการสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมกับชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

---

<sup>1</sup> สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, Department of Politics and Administration Faculty of Political Science Suan Sunandha Rajabhat University

<sup>2</sup> สาขาวิชาการจัดการธุรกิจสมัยใหม่ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ, Department of Modern Business Management Faculty of Business Administration Rajamangala University of Technology Krungthep

\*Corresponding author e-mail : rapeephatsrisi@gmail.com

## Abstract

This research aimed to examine problems and propose guidelines for community participation in environmental management in Tha Kham Subdistrict Municipality, Palian District, Trang Province. The study focused on two aspects: 1) solid waste problems and 2) pollution problems. This qualitative study utilized structured interviews with 17 key informants, and data were analyzed using descriptive analysis. The results revealed that: 1) problems in community participation were caused by three main factors: a) improper and unhygienic waste disposal methods causing air pollution, b) unclear community policies, and c) insufficient waste disposal budgets; and 2) guidelines for community participation require cooperation from government agencies, the private sector, civil society, and local residents for systematic environmental management. As a tourist destination, the area requires cooperation from all stakeholders to establish appropriate mechanisms and systems for environmental management that suit the local context. These findings can be applied to the planning and operations of relevant agencies by promoting citizen roles, creating strong participation mechanisms, and defining policies that align with community context and needs. Such approaches will ensure effective and sustainable environmental management at the local level.

**Keywords:** Environmental Management, Community Participation, Local Government Organizations

## บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังแวดล้อมได้ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากจำนวนประชากรมนุษย์ในโลกเพิ่มขึ้นอย่างมากและรวดเร็ว ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้เกิดการพัฒนาต่าง ๆ ตามมา แต่การพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่ผ่านมาเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มุ่งการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรม และการส่งเสริมการบริโภคของประชากรภายในประเทศให้สูงขึ้น การพัฒนาดังกล่าวจึงเป็นการเร่งรัดให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งทำให้สภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมากเกินกว่าระดับการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ จนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นภายในประเทศของตน ด้วยเหตุนี้ทุกประเทศในโลกจึงหันมาให้ความสนใจที่จะช่วยกันและร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญมากที่สุดในปัจจุบัน คือการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด จึงเป็นการเร่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในขณะที่กฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ที่ประเทศไทยมีและใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยกำกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังไม่มีประสิทธิภาพและยังไม่ทันสมัย หรือข้อบังคับต่าง ๆ ยังไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมายประเทศต่าง ๆ ต่างมุ่งพัฒนาไปในทิศทางที่จะเอาชนะธรรมชาติเพื่อใช้ประโยชน์สูงสุดในระยะสั้น ๆ ตอบสนองความต้องการของประชากรโลก (Office Of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2023) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ซึ่งได้ระบุไว้ในมิติความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมุดหมายที่ 10 ประเทศไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียน และสังคมคาร์บอนต่ำให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรโดยการใช้ซ้ำ ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ พร้อมทั้งการนำขยะหรือวัสดุเหลือใช้กลับมาสร้างมูลค่า สภาพปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติจะมีลักษณะไม่แตกต่างกัน ได้แก่ ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาการกำจัดสิ่งปฏิกูล ปัญหาอากาศเสีย ปัญหาน้ำเสียและปัญหาเสียงรบกวน เป็นต้น ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมานั้นจะเห็นว่าไม่ได้รับการแก้ไขให้บรรลุผลได้เท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะมีสาเหตุมาจากกฎหมายที่มีอยู่มีลักษณะของการบริหารจัดการทรัพยากรขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ขาดความเป็นธรรมมีโทษต่ำมาก โดยเฉพาะค่าเปรียบเทียบปรับและการเกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งประสบการณ์ในเรื่องการจัดการ

สิ่งแวดล้อม และการไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนคิดว่าปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ใกล้ตัว ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปไม่ค่อยได้ให้ความสนใจและตระหนักถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นตามมา โดยคิดแต่เพียงว่าจะให้ได้ประโยชน์ในปัจจุบันให้มากที่สุดเท่านั้น (National Economic and Social Development Council, 2022)

**ตารางที่ 1** การจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย 5 ปีล่าสุด

| การจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย 5 ปีล่าสุด |                                             |                                          |          |                                            |          |                                               |          |
|-------------------------------------------|---------------------------------------------|------------------------------------------|----------|--------------------------------------------|----------|-----------------------------------------------|----------|
| ปี<br>(พ.ศ.)                              | ปริมาณขยะมูล<br>ฝอยที่เกิดขึ้น<br>(ล้านตัน) | ปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูก<br>นำมาใช้ประโยชน์ |          | ปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูก<br>กำจัดอย่างถูกต้อง |          | ปริมาณขยะมูลฝอยที่<br>ถูกกำจัดอย่างไม่ถูกต้อง |          |
|                                           |                                             | (ล้านตัน)                                | (ร้อยละ) | (ล้านตัน)                                  | (ร้อยละ) | (ล้านตัน)                                     | (ร้อยละ) |
| 2563                                      | 25.37                                       | 8.38                                     | 33%      | 8.67                                       | 34%      | 8.34                                          | 33%      |
| 2564                                      | 24.98                                       | 7.89                                     | 32%      | 9.28                                       | 37%      | 7.81                                          | 31%      |
| 2565                                      | 25.70                                       | 8.80                                     | 35%      | 9.80                                       | 38%      | 7.10                                          | 27%      |
| 2566                                      | 26.95                                       | 9.31                                     | 34%      | 10.17                                      | 38%      | 7.47                                          | 28%      |
| 2567                                      | 27.20                                       | 10.51                                    | 39%      | 10.42                                      | 38%      | 6.27                                          | 23%      |

จากตารางที่ 1 ในปี พ.ศ. 2567 ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมด 27.20 ล้านตันต่อวัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2566 ร้อยละ 4.9 (ปี พ.ศ. 2566 มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมด 26.95 ล้านตัน) โดยภาคที่มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นมากที่สุด คือ ภาคกลาง 18,591 ตันต่อวันคิดเป็นร้อยละ 25.2 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมด รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 17,875 ตันต่อวัน ภาคใต้ 9,705 ตันต่อวัน ภาคตะวันออก 7,073 ตันต่อวัน ภาคเหนือ 4,582 ตันต่อวัน และภาคตะวันตก 3,268 ตันต่อวัน ตามลำดับ หากพิจารณาปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 - 2567 พบว่า มีแนวโน้มที่ปริมาณขยะมูลฝอยจะเกิดเพิ่มขึ้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหามาตรการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น เพื่อลดปัญหาขยะมูลฝอยที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพของประชาชน และระบบนิเวศต่าง ๆ การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน ในปี พ.ศ. 2567 พบว่า ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น 27.20 ล้านตัน ถูกกำจัดอย่างถูกต้อง 10.42 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 37.7 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ 10.51 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 34.6 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น และกำจัดไม่ถูกต้อง 6.27 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 23.0 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น ตามลำดับ หากพิจารณาการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2563 - 2567 พบว่า มีการกำจัดอย่างถูกต้อง และถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น อาจเนื่องมาจากความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่ช่วยผลักดันให้การจัดการขยะมูลฝอยมีแนวโน้มที่ดีขึ้น สำหรับขยะมูลฝอยชุมชนที่กำจัดไม่ถูกต้องควรมีการรณรงค์ให้แยกขยะก่อนทิ้ง เพื่อนำไปรีไซเคิล หรือมีการจัดอบรมและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการคัดแยกขยะมูลฝอยชุมชนและผลกระทบของการกำจัดขยะมูลฝอยชุมชนที่ไม่ถูกวิธี เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน (Solid Waste and Hazardous Waste Thailand Environment Statistics, 2024)

การจัดการขยะมูลฝอยจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในชุมชนปัจจุบัน เพราะความหนาแน่นของประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น และที่ดินว่างเปล่าที่มีน้อยลง ประกอบกับระดับปริมาณขยะมูลฝอยก็เพิ่มขึ้น ประชาชนไม่สามารถนำขยะมูลฝอยไปทิ้งตามที่ว่างเปล่าเหมือนที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อนได้ ดังนั้น ปัญหาขยะมูลฝอยจึงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่หน่วยงานภาครัฐหรือ

ผู้ส่วนเกี่ยวข้อง ต้องเร่งดำเนินการแก้ไขให้มีการจัดการอย่างมีระบบ ถูกสุขลักษณะและไม่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา (Muentep, 2008) รวมทั้งมลพิษจากการเผาขยะ เช่น กระดาษ กระดาษแข็ง เศษอาหาร พลาสติก เศษกิ่งไม้ใบหญ้า และขยะอื่น ๆ ที่มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นภายในครัวเรือน สาเหตุของการเผานั้นมีหลายสาเหตุ อาทิ ความสะดวก ต้นทุนต่ำ อยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ พื้นที่ในชุมชนมีครัวเรือนน้อย ทำให้ไม่มีงบประมาณสำหรับจัดซื้อรถเก็บขยะและระบบในการแยกและกำจัดอย่างถูกวิธี ไม่มีพื้นที่ฝังกลบ ขาดการสื่อสารความรู้ความเข้าใจให้ประชาชน ไปจนถึงการทำให้สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นโบราณจนกลายเป็นวัฒนธรรม และเชื่อว่าวิธีนี้ถูกต้อง โดยไม่ทันระวังถึงอันตรายและสารพิษจากการเผา (Chanthakhiri, 2005) การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เป็นหน้าที่หน่วยงานภาครัฐขนาดใหญ่ เช่น จังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือเทศบาลขนาดใหญ่ แต่ภายหลังเมื่อการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดิน ตามนโยบายการกระจายอำนาจสู่หน่วยการปกครองชั้นพื้นฐานของรัฐบาลจึงส่งผลให้ภารกิจและอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ (Parinyasuthinan, 2018)

เทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมตามแผนพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง พ.ศ. 2566 - 2570 กำหนดเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดเป็น “เมืองแห่งคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืน” มีเป้าประสงค์รวม 3 ข้อ ได้แก่ 1) เศรษฐกิจของจังหวัด เติบโตอย่างสมดุลและต่อเนื่อง 2) ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีและชุมชนเข้มแข็ง และ 3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการจัดการอย่างยั่งยืน แผนพัฒนาจังหวัดตรัง พ.ศ. 2566 - 2570 เน้นประเด็นการพัฒนา 4 ประเด็น ได้แก่ การสร้างฐานของเศรษฐกิจของจังหวัดด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมที่มั่นคงและยั่งยืน การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพเพื่อสร้างรายได้ให้เติบโตอย่างต่อเนื่อง การเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พะยูน สัตว์ทะเลหายาก และพลังงาน อย่างเหมาะสมกับชุมชนพื้นที่ และมีความยั่งยืน (Strategic and Information Group for Provincial Development, 2023) ในชุมชนของเทศบาลตำบลท่าข้าม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ หาดทรายขาวทะเลและหมู่เกาะแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน โดยสนับสนุนให้มีโครงการจัดการขยะแบบสร้างรายได้ครัวเรือน รมรงค์ให้มีการคัดแยกขยะเปิดศูนย์รับซื้อขยะทุกหมู่บ้าน และจัดเก็บถังขยะสองข้างทางหลักมาใช้ถุงดำแทนเพื่อรักษาสีสิ่งแวดล้อม จึงมีแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมขึ้นเพื่อสนับสนุนให้มีการก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะแบบไร้มลพิษคัดแยกขยะ นำขยะไปทำปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ สนับสนุนให้มีการสร้างองค์กรและเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทั้งด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ คัดค้านและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนโดยชุมชนเอง สนับสนุนให้มีการฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้และสร้างจิตสำนึกถึงคุณค่าประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่ออนุรักษ์และใช้ได้อย่างยั่งยืนสนับสนุนให้มีการควบคุมมลพิษโดยประชาชน ผู้ประกอบการและหน่วยงานรับผิดชอบแก้ไขปัญหาาร่วมกันด้วยหลักการ “ผู้ประกอบการอยู่ได้ ชุมชนอยู่ได้” (Strategic and Information Group for Provincial Development, 2023)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ อ้างอิงสภาพจริง เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชี้ให้เห็นว่าทั้งสองวัตถุประสงค์ไม่ได้แยกกัน แต่เป็น “กระบวนการต่อเนื่อง” ที่ตอบโจทย์ของพื้นที่และยังสอดคล้อง

กับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดตรัง ในปี พ.ศ. 2566 - 2570 ที่เน้นกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้เกิดความสะอาดและน่าอยู่ เพื่อสร้างความสมดุลและยั่งยืนของวิถีชีวิตชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และเพื่อเร่งรัดและสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
2. เพื่อนำเสนอแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

## ทบทวนวรรณกรรม

### 1. แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญมากและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ ทั้งในส่วนของเนื้อหาโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำ และทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต โดยพื้นฐานของการมีส่วนร่วมเกิดจากยุคของการเปลี่ยนแปลงจากประชาธิปไตยแบบตัวแทน เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้น ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) รวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ (Suksai, 1999) อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วนร่วมนั้นจำเป็นจะต้องมีขั้นตอนเสียก่อน โดยคนจะเข้าร่วมในกิจกรรมทุกอย่าง อย่างน้อยต้องมีพื้นฐานคติความคิดในเรื่องของการมีส่วนร่วมอยู่ภายในใจไม่มากก็น้อย ทั้งนี้ หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วมจะรวมถึงการให้ความสำคัญต่อมนุษย์ไม่น้อยไปกว่าเทคโนโลยี และควรคิดว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความคิดและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันมาตั้งแต่เกิด มีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนในระดับหนึ่ง มีความสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นได้ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม (Kaewthep, 2006)

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980, as cited in Bunyaratphan, 2006) เห็นว่าความเป็นระบบคือเรื่องสำคัญ โดยได้มีการนำกระบวนการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการทั้งหลายมาประมวลเป็นแนวคิดหลัก และได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้ ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์

ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ และขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมิน ผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญมากและมีประโยชน์ในการพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ ทั้งในส่วนเนื้อหาของโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำ และทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต โดยทฤษฎีการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในประเด็น การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุและความต้องการ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

## 2. แนวคิดทฤษฎีชุมชน

ความเป็นชุมชนนั้นจะปรากฏขึ้นเมื่อกลุ่มคนได้แสดงถึงอัตลักษณ์ (Identity) คุณค่าและความสัมพันธ์ของผู้นั้นที่อยู่ร่วมกันนั้น เช่น เมื่อบุคคลกล่าวถึงความเป็นตัวตนและชุมชนอันเป็นที่อยู่อาศัยภายใต้ความผูกพันว่า “ตนเองชื่อนี้ บ้านอยู่ที่นี้” หรือ “คนบ้านเดียวกัน” เป็นต้น (Suchanan, 2006) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ตนเองเป็นและอยู่ในฐานะและโอกาสเช่นนั้น และเป็นการกล่าวแสดงถึงวิถีแห่งการดำรงอยู่ภายใต้วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ระเบียบปฏิบัติ และกลไกทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่พวกเขา ได้เรียนรู้จากชุมชนเครือข่ายนั้น ความเป็นชุมชนจะปรากฏชัดเจนมากขึ้นเมื่อกลุ่มคนที่มีความผูกพันนั้นได้ร่วมสร้างสรรค์ จารีต ประเพณี กระบวนการเรียนรู้ ชุดความรู้และวิถีชีวิตที่มีความเหมาะสมกับการดำรงอยู่ในสถานที่แห่งนั้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็คือ การสร้างสิทธิและอำนาจ อุดมการณ์ กระบวนการจัดการและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน (Hutanuwat, 2006) เป็นเรื่องของความเป็นตัวตน หรือ อัตลักษณ์ (Identity) ซึ่งมีความเป็นตัวตนอันหลากหลายปรากฏในหลายรูปลักษณะที่มีความหมาย เพราะเป็นความพยายามที่จะบอกคนอื่นให้รู้ว่า “ฉันเป็นใคร” ซึ่งเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงตัวเองกับคนอื่น ในสังคม เป็นเรื่องเกี่ยวกับมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือสิทธิ ที่หมายถึง ได้รับการยอมรับว่าตัวเองมีความชอบธรรม เพราะความเป็นชุมชนวางอยู่บนหลักการเกี่ยวกับอำนาจ ในการมีส่วนร่วม ดังนั้น หากถูกกีดกันหรือถูกปฏิเสธชุมชนก็จะรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิดังกล่าว อย่างไรก็ตามลักษณะที่สำคัญของความเป็นชุมชน (Nilphan, 1999) ประกอบด้วย 1) คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ คุณค่าที่เกิดจากความเอื้ออาทรการช่วยเหลือ พึ่งพา กัน และความซื่อสัตย์ เช่น กรณีของการรวมกลุ่มทำเรื่องออมทรัพย์หรือการให้ความสำคัญจริยธรรม การยังชีพ เช่น การพึ่งพาตนเองในการผลิต การบริโภคเป็นต้น คุณค่าเหล่านี้เป็นคุณค่าในจารีต วัฒนธรรม และเพณีของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมและต่อมาที่มีความพยายามที่จะเสริมสร้างคุณค่าขึ้นมา เช่น ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของภาคประชาชนที่เป็นการบ่งบอกถึงความพยายามที่จะสร้างคุณค่า และจริยธรรมใหม่ที่วางอยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มักแสดงออกผ่านเรื่องสิทธิ เป็นต้น อันเป็นสิ่งที่ช่วยกำกับกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในสังคม 2) ทูทางสังคม ได้แก่ วิถีคิด ระบบความรู้ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการ การใช้ทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้อง อาศัยวิถีคิดเชิงซ้อนและเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบความรู้ ภูมิปัญญา อีกทั้งยังต้องอาศัยกฎเกณฑ์มากำกับการใช้ความรู้ นั้น ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของจารีต ประเพณี กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม พร้อมกันนั้นก็ต้องมีองค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องนั้น ๆ เช่น การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ การจัดการทุน เป็นต้น 3) สิทธิเกี่ยวกับความชอบธรรม ในความเป็นชุมชนนั้นจำเป็นต้องมีที่ยืนให้กับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนชั้นกลางในเมือง ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ชาวประมงหรือแม้แต่ชนกลุ่มน้อยตามภูตอยที่มีความแตกต่างทางศาสนา

ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวหรือปรากฏการณ์ของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นนั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขามีตัวตนอยู่ ชุมชนจึงเป็นเรื่องของการสร้างพื้นที่ หรือหน่วยที่เราจะยินยอมในฐานะที่เป็นมนุษย์ในสังคม เพื่อให้ตนเองรู้สึกว่ามีตัวตนอยู่ไม่ว่าจะเป็นใน สลัม ในพื้นที่ระบบนิเวศต่าง ๆ ด้วย และ 4) การเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชน การเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากชุมชนไม่มีการเรียนรู้และการปรับตัวชุมชนท้องถิ่นนั้นอาจตั้งอยู่ไม่ได้ ผลที่ตามมา คือการสูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และการจัดการตนเองเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง จึงเป็นส่วนสำคัญของความเป็นชุมชน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความเป็นชุมชนมีความสำคัญในแง่ความรู้สึกร่วมและกระบวนการของกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ การสื่อสาร การแบ่งปัน การยอมรับสิทธิและอำนาจในการจัดการ การเรียนรู้และการปรับตัวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้คนในการจัดการกับชุมชน เครือข่ายที่เกิดขึ้นในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งและพื้นที่ทางสังคม โดยเป็นการจัดการเชิงซ้อนที่ชุมชนนั้น ๆ สร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นไปภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นแนวดิ่ง และแนวนอน รวมถึงผ่านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นและการสร้างปฏิสัมพันธ์ ต่อกันของผู้คนในเครือข่าย แต่ผลที่เกิดขึ้นก็คือการแบ่งปันและการจัดการตามกลไกของผู้ใช้และผู้ร่วมสร้างเครือข่ายสังคมนั้น ๆ

### 3 แนวคิดทฤษฎีการจัดการ

การจัดการนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในองค์กร เนื่องจากประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรส่วนใหญ่จะเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นขึ้นอยู่กับปริมาณของการจัดการ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงนั้นมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการยากที่องค์กรจะทำการปรับปรุงและบรรลุเป้าหมายได้อย่างต่อเนื่อง เพียงแค่ใช้กลยุทธ์ที่สอดคล้องกับนโยบายขององค์กรที่มีอยู่ เนื่องจากบริบทมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องสร้างองค์กรให้แข็งแกร่งขึ้น โดย Silavarawet (1999) ได้เสนอความสำคัญของการจัดการ ในกระบวนการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้ 1) การจัดองค์กรเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากเป็นงานที่ผู้บริหารใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดว่าใครจะทำอะไร ใครจะอยู่แผนกไหน ใครจะต้องรับผิดชอบและรายงานต่อใคร เสมือนเป็นการกำหนดว่าจะทำอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยยังรวมถึงกลไก การประสานงาน ที่มีการแบ่งงานและประสานงานกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง 2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน เนื่องจากองค์กรทุกองค์กรจะต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ซึ่งประสิทธิภาพนั้น จะกล่าวถึงในเรื่องของใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ซึ่งบางครั้งอาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ส่วนในเรื่องของประสิทธิผล กล่าวได้ว่าเป็นความพยายามขององค์กรในการทำให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรคือ ประสิทธิภาพ ซึ่งการที่จะเกิดประสิทธิผลได้นั้น ไม่ได้มองในมุมของการใช้ทรัพยากรหรือคำนึงถึงการใช้ทรัพยากร ให้คุ้มค่า แต่เน้นไปที่จะทำอย่างไรให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งไว้ และ 3) ช่วยลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน เนื่องจากการจัดองค์กรเป็นการกำหนดว่า ในองค์กรใดองค์กรหนึ่งควรแบ่งออกเป็นกี่แผนก เมื่อมีการแบ่งแผนกได้แล้วในขั้นตอนต่อไปจะเป็นเรื่องของการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ เช่น ใครอยู่แผนกไหน หน้าที่งานคืออะไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ หรือใครคือผู้บังคับบัญชาในแผนกนั้น ซึ่งผลดี ก็คือ ผู้บริหารสามารถมอบหมายงานได้ง่ายขึ้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการมีความสำคัญที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทำกิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่อื่นที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งสภาวะที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความพยายามร่วมกันของกลุ่มบุคคล

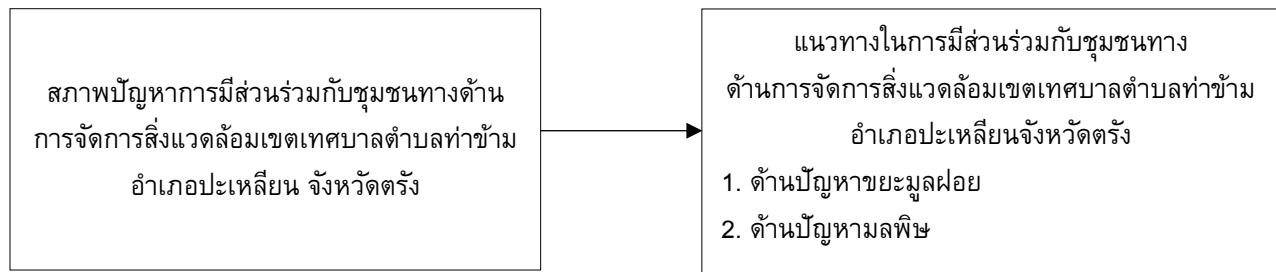
#### 4. แนวคิดทฤษฎีสี่สิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรสำคัญอย่างหนึ่งของทุกประเทศ สิ่งแวดล้อมที่ดีส่งผลให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก การจัดการให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการหลาย ๆ ด้านร่วมกัน โดยการประยุกต์ให้เหมาะสมกับแผนดำเนินงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเสริม ปรับปรุง ป้องกัน หรือแก้ไข ในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เรื่องความร่วมมือจากบุคคล (คน) หรือกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย ทั้งนักวิชาการ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบและบุคคลกลุ่มเป้าหมาย ล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ สิ่งแวดล้อมยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตแก่มนุษย์ (Kaewthep, 2013) ดังนี้ 1) ให้ความร่มรื่นแก่มนุษย์ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจะสร้างความร่มรื่นให้แก่มนุษย์และสัตว์ เช่น น้ำตก ป่าเขา ถ้ำ และทะเล รวมถึงศิลปวัฒนธรรมของแต่ละภาค แต่ละท้องถิ่น 2) เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากจะได้เปรียบประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติน้อย เพราะทรัพยากรธรรมชาติเมื่อมีมากสามารถส่งออกขายแก่ประเทศเพื่อนบ้าน นำเงินรายได้เข้าประเทศ ทำให้ประเทศสามารถขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และอุตสาหกรรมได้รวดเร็ว เพราะมีวัตถุดิบในประเทศ ต้นทุนการผลิตต่ำ 3) เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติสามารถอำนวยความสะดวกสบายแก่มนุษย์ในการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ 4) แปรสภาพวัตถุของเสียมาใช้งาน เศษอาหารที่เหลือจากการบริโภค ขยะมูลฝอย มูลสัตว์ และเศษใบไม้ ถ้าปล่อยทิ้งไว้อาจเกิดการเน่าบูด มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์จากการทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เพาะปลูกหรือจำหน่ายได้ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย และ 5) สร้างความสะดวกสบายให้แก่มนุษย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้านและที่ทำงาน ตลอดจนการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อมนุษย์และมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิต จึงอาจกล่าวถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติว่าเป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบ และผลิตผล เป็นที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ และช่วยเกื้อกูลให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ รวมทั้งเป็นแหล่งรองรับของเสีย และของเหลือเศษจากขบวนการผลิตและการบริโภค ตลอดจนให้ความร่มรื่นแก่จิตใจของมนุษย์ เช่น ทิวทัศน์ ภูมิประเทศ ความงามของธรรมชาติ

#### กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยการศึกษารั้วนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมกับชุมชนทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านปัญหาขยะมูลฝอย Thailand State of Pollution Report (2019) กล่าวถึงหัวใจสำคัญของแนวคิดขยะไว้ว่าการจัดการขยะที่ต้นทาง คือ เน้นการลดขยะ การใช้ซ้ำ และการคัดแยกเพื่อนำกลับมารีไซเคิล โดยการใช้หลัก 3Rs (Reduce Reuse Recycle) ก่อนนำไปกำจัดให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และ 2) ด้านปัญหามลพิษ โดยอ้างอิงมาจากแผนพัฒนาจังหวัดตรัง (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยดำเนินการตามกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้



รูปที่ 1 : กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : คณะผู้วิจัย

## วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมกับชุมชนทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ ดำเนินวิจัยและเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน ค.ศ.2023 ถึงเดือนมกราคม ค.ศ.2024 โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายตามแนวทางของ Miles and Huberman (1994) โดยเจาะจงจำนวนตามกลุ่ม ทั้งหมด 3 กลุ่ม จำนวน 17 คน มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการเลือกตัวอย่างแบบเอกพันธ์ (Homogeneous Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกตัวอย่างที่มีภูมิหลังหรือประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน มีวัตถุประสงค์ของการเลือกตัวอย่างเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มย่อยที่มีลักษณะเฉพาะในเชิงลึก เพื่อช่วยลดความผันแปรหรือลดความแตกต่างของข้อมูล ช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลทำได้ง่ายขึ้นและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ตลอดจนช่วยอำนวยความสะดวกซึ่งเหมาะสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (Patton, 2002) กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยกลุ่มที่ 1 คณะผู้บริหาร นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี หรือสภาท้องถิ่นในเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชน และนักพัฒนาชุมชนในเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำนวน 8 คน และกลุ่มที่ 3 ผู้ประกอบการเอกชน เช่น ร้านอาหาร ที่พัก ในเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำนวน 5 คน ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ โดยให้มีเนื้อหาครอบคลุมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Phothisita, 2019) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และเพื่อนำเสนอแนวการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เครื่องมือสำหรับการวิจัยเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ตอนที่ 3 แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงประจักษ์ โดยขอหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ 2) ผู้วิจัยโทรศัพท์ประสานงานกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเบื้องต้นก่อนเพื่อนัดหมาย วัน เวลาสถานที่เพื่อเข้าทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 17 คน 3) ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเข้าสัมภาษณ์ พร้อมชี้แจงวันนัดหมาย และสถานที่ ในการเข้าสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนโดยอาศัยการจดบันทึกการบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ และบันทึกภาพร่วมกับผู้ให้สัมภาษณ์ และ 4) ทำการตรวจสอบและคัดแยกข้อมูลตามที่ได้กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลตามหลักการของการวิจัยในเชิงคุณภาพด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เมื่อได้ข้อมูลจากการสังเกต บันทึก สัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย ใช้การจัดเรียงข้อมูลตามเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มาเปรียบเทียบกับเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เทียบเคียงกับภาพถ่ายที่ได้มา แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาอภิปรายผลร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำผลการวิจัยที่สรุปและตีความมาเรียบเรียงเป็นผลการศึกษาในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

## ผลการวิจัยและอภิปรายผล

### 1. ผลการวิจัย

#### 1.1 สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

1.1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (ปัญหาขยะมูลฝอย) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยว่า “เทศบาลให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้านขยะมูลฝอยโดยเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรู้ปัญหาด้านขยะมูลฝอย ประชาชนทราบข้อมูลรายละเอียดแนวทางการจัดการด้านขยะมูลฝอยจากการเข้าร่วมประชุม โดยมีการสอดแทรกแนวทางการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี แต่อย่างไรก็ตามยังพบปัญหาในเรื่องของการคัดแยกขยะจากต้นทาง ตั้งแต่ครัวเรือน การจัดทำถังขยะเปียกในครัวเรือน ยังพบปัญหายู่มาก” สามารถสรุปได้ว่าสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังที่เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย เกิดจากการคัดแยกขยะจากต้นทางตั้งแต่ครัวเรือน โดยบางส่วนยังไม่มีมีการแยกขยะ ระหว่างขยะทั่วไปและขยะอันตราย และบางส่วนไม่มีการคัดแยกเศษอาหารทำให้ส่งกลิ่นเน่าเสีย แม้ทางเทศบาล จะมีการจัดการด้านขยะมูลฝอยโดยแยกถังเป็น 2 ใบ คือถังขยะทั่วไป และถังขยะเปียก แล้วก็ตาม ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการดำเนินการของรัฐไม่ยั่งยืนเทศบาลยังขาดงบประมาณ อุปกรณ์เครื่องมือและบุคลากรที่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเรื่องการคัดแยกขยะ ไม่สามารถทำได้ 100%

1.1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (ปัญหามลพิษ) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหามลพิษว่า “ปัญหาด้านมลพิษในชุมชนยังมีน้อย เพราะเป็นชุมชนขนาดเล็ก แต่จะมีผลกระทบต่อเนื่องจากขยะที่ไม่ได้ผ่านการคัดแยก ซึ่งจะเป็นปัญหาด้านกลิ่นขยะมูลฝอย การเน่าเสียของขยะ ทำให้เกิดมลพิษได้” สามารถสรุปได้ว่าสภาพปัญหา

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ โดยพบว่าปัญหาด้านมลพิษในชุมชนยังมีน้อย เพราะเป็นชุมชนขนาดเล็ก แต่จะมีผลกระทบต่อเนื่องจากขยะที่ไม่ได้ผ่านการคัดแยก ซึ่งจะเป็นปัญหาด้านกลิ่นขยะมูลฝอย การเน่าเสียของขยะ ทำให้เกิดมลพิษ อีกทั้งเกิดจากการเผาขยะในเขตชุมชน

1.1.3 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (ปัญหาขยะมูลฝอย) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยว่า “ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะมูลฝอย แยกออกเป็นด้านการประชาสัมพันธ์ ยังขาดการอธิบายถึงวิธีการคัดแยกขยะในชุมชน ซึ่งถือว่ายังมีน้อย ด้านสถานที่ทิ้งและกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ยังมีไม่เพียงพอต่อขยะที่เพิ่มปริมาณที่สูงขึ้นแต่ละวัน ต้องเสียงบประมาณ การนำขยะไปหาที่ทิ้งและกำจัดอยู่ไกล” สามารถสรุปได้ว่าสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย เกิดจากสถานที่ทิ้งและกำจัดขยะมูลฝอย ในพื้นที่ยังมีไม่เพียงพอต่อขยะที่เพิ่มปริมาณที่สูงขึ้นแต่ละวัน และเทศบาลฯ ยังขาดการอธิบายถึงวิธีการคัดแยกขยะในชุมชน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มี ความเข้าใจในการคัดแยกและการกำจัดที่ถูกต้อง รวมถึงขาดจิตสำนึกที่จะพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น

1.1.4 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (ปัญหามลพิษ) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหามลพิษว่า “เกิดจากการเผาขยะส่งกลิ่นเหม็นไหม้ของขยะพลาสติก เนื่องจากผู้เผาขยะในครัวเรือนยังขาดความเข้าใจด้านการจัดการขยะที่ถูกสุขอนามัย ตลอดจนคนภายในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างเกณฑ์ชุมชน การควบคุมการเผาขยะและการกำจัดขยะที่ไม่ถูกวิธี” สามารถสรุปได้ว่าสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ พบว่าชุมชนฯ ประสบปัญหาด้านมลพิษน้อยมากเนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม การจราจรไม่หนาแน่น แต่ปัญหามลพิษที่พบเล็กน้อย เกิดจากการเผาขยะส่งกลิ่นเหม็นไหม้ของขยะพลาสติก เนื่องจากผู้เผาขยะในครัวเรือนยังขาดความเข้าใจด้านการจัดการขยะที่ถูกสุขอนามัย ตลอดจนคนภายในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างเกณฑ์ชุมชน การควบคุมการเผาขยะโดยประชาชนเห็นว่าการเผาขยะเป็นการกำจัดขยะที่ง่ายที่สุด แต่ส่งผลเสียและเกิดมลพิษทางอากาศ และส่งผลต่อเพื่อนบ้านในชุมชน อีกทั้งประชาชนนำขยะมูลฝอยไปกลบทำลายอย่างไม่ถูกวิธี ทำให้เกิดกลิ่นเหม็น

1.1.5 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (ปัญหาขยะมูลฝอย) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยว่า “ในพื้นที่ไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง รวมถึงสถานที่ทิ้งขยะและกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ยังไม่เพียงพอต่อปริมาณการทิ้งขยะแต่ละวัน และไม่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการแยกขยะก่อนทิ้ง” สามารถสรุปได้ว่าสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย เกิดจากประชาชนในพื้นที่ไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง รวมถึงสถานที่ทิ้งขยะและกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่ยังไม่เพียงพอต่อปริมาณการทิ้งขยะของประชาชนแต่ละวัน และไม่มีการให้ความรู้กับประชาชนเกี่ยวกับความสำคัญของการแยกขยะก่อนทิ้งจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งขาดการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมดำเนินการ

1.1.6 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (ปัญหามลพิษ) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหามลพิษว่า “ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการสร้างการคัดแยกในชุมชนชุมชน ซึ่งมีสาเหตุจากการเน่าเหม็นของขยะมูลฝอย” สามารถสรุปได้ว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ เกิดจากประชาชนในชุมชนมีการคัดแยกขยะแค่บางส่วนและมีการเผาขยะในชุมชน โดยเทศบาลฯ ยังขาดการให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องของขยะเปียกจากร้านอาหาร ในการกำจัดขยะเพื่อไม่ให้

รับผลกระทบด้านมลพิษ อีกทั้ง จากผลการรณรงค์ให้ลดใช้ถุงพลาสติกจากร้านค้า ทำให้ประชาชนมีการใช้ถุงพลาสติกที่ซ้ำซ้อน เกิดความสกปรก เมื่อนำมาทิ้งจึงทำให้เกิดการหมักหมมของขยะเกิดการเน่าเปื่อยส่งกลิ่นเหม็น

## 1.2 แนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง

1.2.1 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (ปัญหาขยะมูลฝอย) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษว่า “ต้องให้ความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในรูปแบบกิจกรรมการต่าง ๆ ภาคเอกชนก็ต้อง มีส่วนที่เข้ามาช่วย ไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และองค์กรรัฐต้องทำให้เห็นว่าสามารถแก้ปัญหาได้จริง ๆ” สามารถสรุปได้ว่าแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในขบวนการจัดการด้านขยะมูลฝอยโดยคณะกรรมการภายในชุมชน ภาคเอกชน และภาครัฐ ควรมีส่วนที่เข้ามาช่วยสร้างองค์ความรู้ อาทิ การรณรงค์การคัดแยกขยะมูลฝอย ได้แก่ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป ขยะอันตราย และขยะอันตราย ประกอบกับการจัดสรรงบประมาณด้านวิชาการในการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 1 (ปัญหามลพิษ) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษว่า “ขอความร่วมมือจากประชาชนวัดโรงเรียนร่วมกันพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้น่าอยู่แบบยั่งยืน ควรมีการสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของชุมชน เพื่อสร้างศูนย์การจัดการขยะแบบผสมผสาน โดยเน้นการนำขยะมูลฝอยมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในรูปแบบของปุ๋ย” สามารถสรุปได้ว่าแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ ควรมีการรวมกลุ่มกันสร้างศูนย์การเรียนรู้ การกำจัดขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน (Learning Center of Integrated Solid Waste Disposal) ซึ่งเป็นศูนย์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกวิธี และให้ความรู้ในเรื่องของการคัดแยกขยะ และการแปลงรูปขยะเพื่อนำมาใช้ประโยชน์

1.2.3 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (ปัญหาขยะมูลฝอย) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษว่า “ควรจัดวิทยากรมาอบรมให้ความรู้ด้านการกำจัดขยะมูลฝอย อบรมให้ความรู้กับชุมชน เดือนละ 1 ครั้ง 2 รวมทั้งทางเทศบาลควรที่จะเพิ่มรถเก็บขยะที่สามารถเก็บได้ทุกวัน รวมถึงเพิ่มเจ้าหน้าที่บุคลากรในด้านการเก็บขยะภายในเขตเทศบาล ตลอดจนมีให้การร่วมมือทางภาครัฐและเอกชน” สามารถสรุปได้ว่าแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการขยะ ที่คอยให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกวิธีให้กับประชาชน เดือนละ 1 - 2 ครั้ง โดยการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่คนในชุมชนในเรื่องการคัดแยกขยะ พร้อมทั้งสร้างกฎระเบียบกฎเกณฑ์ข้อตกลงของคนในชุมชนร่วมกัน รวมทั้งทางเทศบาลควรที่จะเพิ่มรถเก็บขยะที่สามารถเก็บได้ทุกวัน และควรจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกโดยสร้างแรงจูงใจให้กับชุมชนด้วยการจัดการความรู้และกระบวนการแก้ไขปัญหามลพิษ

1.2.4 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 2 (ปัญหามลพิษ) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษว่า “ให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการขยะหรือการกำจัดขยะที่ถูกต้อง จัดให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของคนในชุมชนอยู่สม่ำเสมอ ตลอดจนสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ข้อตกลงของชุมชนโดยให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการมลพิษอย่างถูกต้อง” สามารถสรุปได้ว่าแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ

ควรมีการให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการขยะที่ถูกวิธี โดยไม่เพิ่มมลพิษให้กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจให้มีการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเพื่อนำมาปรับปรุงชุมชนท่าข้ามให้ดีขึ้น รวมทั้งสร้างและหาเครื่องมือจากเครือข่ายภายนอก เพื่อร่วมบริหารจัดการทำลายกำจัดขยะอันตราย และมลพิษทางอากาศ อันเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดฝุ่นละออง PM 2.5 จึงควรสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ข้อตกลงของชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการมลพิษ และห้ามการเผาขยะในชุมชนอย่างเคร่งครัด

1.2.5 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (ปัญหาขยะมูลฝอย) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษว่า “ควรประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้ประชาชนทราบว่า มีโครงการ/งานภาครัฐให้ประชาชนช่วยกันดำเนินงานอย่างไรบ้าง รวมถึงควรมีการทำประชาพิจารณ์จากคนในพื้นที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ เพื่อจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน” สามารถสรุปได้ว่าแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้ประชาชนทราบว่า มีโครงการ/งานภาครัฐให้ประชาชนช่วยกันดำเนินงานอย่างไรบ้าง รวมถึงควรมีการทำประชาพิจารณ์จากคนในพื้นที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ เพื่อจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการคัดแยกขยะและให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำจัดขยะ จำพวกเศษอาหารหรือเศษผลไม้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็นปุ๋ย รวมทั้งควรสร้างแกนนำเด็กและเยาวชนให้มีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม

1.2.6 จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มที่ 3 (ปัญหามลพิษ) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14 ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษว่า “ควรเริ่มจากภาครัฐ ตั้งเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน คือเทศบาลตำบลท่าข้าม ในการเพิ่มผู้รับผิดชอบสำหรับการดำเนินงาน อีกทั้งคนในชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการรักษาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อยู่แล้วให้คงอยู่ต่อไปในระยะยาว อีกทั้งภาครัฐต้องมีอุปกรณ์มาช่วยเพื่อดำเนินการในโครงการต่าง ๆ” สามารถสรุปได้ว่าแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ ควรมีการสร้างและหาเครือข่ายขนาดกลางและขนาดย่อยเพื่อร่วมจัดการและกำจัดขยะอันตรายที่สร้างมลพิษทางอากาศ ซึ่งควรเริ่มจากภาครัฐ ตั้งเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน ควรเพิ่มผู้รับผิดชอบสำหรับการดำเนินงาน ภาคประชาชนก็ควรต้องให้ความร่วมมือในการรักษาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อยู่แล้วให้คงอยู่ต่อไปในระยะยาว และต้องติดตามผลของการกำจัดขยะอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ ทั้งนี้อาจจะมีการประกวดให้การมอบเกียรติบัตรให้กับชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบที่ถูกต้องต่อไป

**ตารางที่ 2** สรุปความความเชื่อมโยงระหว่างสภาพปัญหา กับแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

| ปัญหา         | สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม                                                                                                                                | แนวทางการแก้ไขการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม                                                                                                                                                                                                                  |
|---------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ด้านขยะมูลฝอย | 1. ปัญหามลพิษมีมานานมากไม่สามารถแก้ไขได้หมด ส่วนหนึ่งมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนยังน้อย การดำเนินการของรัฐไม่ยั่งยืน เทศบาลยังขาดงบประมาณ อุปกรณ์เครื่องมือและบุคลากรที่ไม่เพียงพอ | 1. ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมและให้ความรู้ในขบวนการจัดการด้านขยะมูลฝอย<br>2. สร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่คนในชุมชนในเรื่องการคัดแยกขยะ ระหว่างขยะเปียก ขยะแห้ง พร้อมทั้งสร้างกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงของคนในชุมชนร่วมกัน |

**ตารางที่ 2** สรุปความความเชื่อมโยงระหว่างสภาพปัญหาเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม  
เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

| ปัญหา         | สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม                                                               | แนวทางการแก้ไขการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|---------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ด้านขยะมูลฝอย | 2. ประชาชนยังขาดจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดเช่น ไม่รู้จักการคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้งและทำให้เกิดกลิ่นเหม็น            | 3. ควรมีการรวมกลุ่มกันสร้างศูนย์การเรียนรู้การกำจัดขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน เป็นศูนย์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกวิธี และให้ความรู้ในเรื่องของการคัดแยกขยะ และการแปรรูปขยะเพื่อนำมาใช้ประโยชน์                                                                                                                                                              |
|               | 3. ประชาชนขาดความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ส่งผลให้การจัดการขยะไม่เป็นระบบ และไม่ถูกสุขลักษณะ | 4. อาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบ                                                                                                                                                                                                                                                          |
| ด้านมลพิษ     | 4. มีการทิ้งขยะอินทรีย์ปะปนกับขยะทั่วไป แม้ทางเทศบาลฯ จะมีการจัดวางถังขยะแต่ละประเภทไว้หน้าบ้าน                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|               | ขาดการรณรงค์ลดโลกร้อนในพื้นที่เขตเทศบาล เช่น การรณรงค์ให้ประชาชนงดใช้ถุงพลาสติก และการเผาทำลาย                     | 1. จัดกิจกรรมจิตอาสาให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อลดมลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ<br>2. ให้ความรู้แก่ชุมชนด้านปัญหามลพิษซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชนและส่งผลกระทบต่อมลภาวะโลกร้อนให้ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดข้อตกลง ธรรมเนียม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ<br>3. ควรสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ห้ามการเผาขยะในชุมชนอย่างเคร่งครัด พัฒนาและประกวดชุมชนต้นแบบด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน |

## อภิปรายผล

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องศึกษา คือ สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอ ปะเหลียน จังหวัดตรัง และเพื่อหาแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง พบประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัย สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังที่เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย พบว่า สาเหตุของปัญหาจากขยะมูลฝอย ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่ถูกต้องเกี่ยวกับการคัดแยกขยะตามประเภท ส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าหน่วยงานท้องถิ่น (เทศบาล) จะมีการจัดวางถังแยกขยะประเภทต่าง ๆ ไว้บริเวณหน้าบ้านของ

ประชาชนแล้วก็ตาม แต่กระบวนการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิธีการคัดแยกขยะยังไม่ครอบคลุม และต่อเนื่องเพียงพอ ทำให้ประชาชนจำนวนมากยังขาดความตระหนักรู้ และไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ได้อย่างยั่งยืน ผลที่ตามมาคือระบบการคัดแยกขยะในระดับชุมชนยังไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลให้เกิดการปะปนของ ขยะประเภทต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การสะสมของขยะที่ไม่ถูกแยกประเภท การเกิดกลิ่นเหม็นรบกวน และความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในพื้นที่โดยรอบ นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวทาง การสื่อสารเชิงรุกและการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชน เพื่อให้การจัดการขยะในชุมชนเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sincharoen (2019) ทำการศึกษาการจัดการขยะมูล ฝอย กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบางขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ปัญหาในการจัดการขยะ ที่พบ ได้แก่ ประชาชนขาดความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะมูลฝอย ไม่ให้ความร่วมมือในการคัดแยกขยะ ภาชนะรองรับขยะแบบไม่มีฝาปิดทำให้เกิดความสกปรกบริเวณโดยรอบ บุคลากรไม่เพียงพอ และทางองค์การบริหาร ส่วนตำบลบางขวัญไม่มีนโยบายหรือมาตรการเกี่ยวกับการจัดการขยะที่จริงจัง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Muentep (2008) ที่กล่าวว่า การจัดการขยะมูลฝอยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในชุมชนปัจจุบัน เพราะความหนาแน่นของ ประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น และที่ดินว่างเปล่าที่มีน้อยลง ประกอบกับระดับปริมาณขยะมูลฝอยก็เพิ่มขึ้น ประชาชนไม่ม ีความรู้และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนนำไปทิ้ง ดังนั้น ปัญหาขยะมูลฝอยจึงเป็นปัญหา เร่งด่วนที่หน่วยงานภาครัฐหรือผู้ส่วนเกี่ยวข้อง ต้องเร่งดำเนินการแก้ไขให้มีการจัดการอย่างมีระบบ ถูกสุขลักษณะและ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา

2. จากผลการวิจัย ประเด็นสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่า ข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังคงมีทัศนคติว่าการเผาขยะเป็น วิธีการกำจัดที่สะดวก รวดเร็ว และมีต้นทุนต่ำ ส่งผลให้พฤติกรรมกาเผาขยะยังคงปรากฏอย่างแพร่หลายในชุมชน ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือการขาดการสื่อสารเชิงรุกจากหน่วยงานท้องถิ่นในการให้ความรู้ ความเข้าใจ และข้อมูลเกี่ยวกับ อันตรายและสารพิษที่เกิดจากการเผาขยะโดยไม่ถูกวิธี ทำให้ประชาชนไม่ตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ที่อาจเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงช่องว่างด้านการจัดการความรู้และการสื่อสาร สารสนเทศขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของประชาชนในการจัดการขยะในชีวิตประจำวัน หากขาดการให้ข้อมูลอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบพฤติกรรมกาเผาขยะที่ฝังรากในวิถีชีวิตชุมชนจะยังคงดำรงอยู่ และ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบบการจัดการขยะอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Unthongdee (2013) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางอากาศจากหมอกควัน ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของมลพิษทางอากาศจากหมอกควันในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดจาก การเผาขยะในที่โล่ง (Open Burning) ทั้งในพื้นที่ป่า พื้นที่ทำการเกษตร และพื้นที่ชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิด ของ Chanthakhiri (2005) ที่กล่าวว่า มลพิษจากการเผาขยะ เช่น กระดาษ กระดาษแข็ง เศษอาหาร พลาสติก เศษกิ่งไม้ใบหญ้า และขยะอื่น ๆ มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นภายในครัวเรือน สาเหตุของการเผาเหล่านี้มีหลายสาเหตุ อาทิ ความสะดวก ต้นทุนต่ำ ในพื้นที่ไม่มีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ พื้นที่ในชุมชนมีครัวเรือนน้อย ทำให้ไม่มีงบประมาณสำหรับจัดซื้อรถเก็บ ขยะและระบบในการแยกและกำจัดอย่างถูกวิธี ไม่มีพื้นที่ฝังกลบ ขาดการสื่อสารความรู้ความเข้าใจ ให้ประชาชน ไปจนถึง การทำที่สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นโบราณจนกลายเป็นวัฒนธรรม โดยไม่ทันระวังถึงอันตราย

3. จากผลการวิจัยประเด็นแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย พบว่า เทศบาลขาดการประชาสัมพันธ์และการรณรงค์

ด้านการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ โครงการที่มีอยู่ไม่ต่อเนื่องและขาดนโยบายสนับสนุนที่ชัดเจน ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับจำกัด สะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ยังไม่สามารถพัฒนากลไกเชิงรุกด้านการจัดการขยะได้ จึงควรวางแผนเชิงนโยบายเพื่อประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และดึงผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชนมาส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับประสิทธิภาพและความยั่งยืนของระบบจัดการขยะ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Adam (2021) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน มีดังนี้ จัดทำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและสำรวจแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย วิเคราะห์องค์ประกอบมูลฝอยเพื่อได้ข้อมูลด้านลักษณะขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนสร้างเครือข่ายชุมชนผ่านโครงการธนาคารขยะแลกไข่ โดยเน้นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมและงบประมาณที่ต้องการดำเนินงานในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินงานร่วมกับชุมชนในการจัดทำแผนงาน/โครงการและดำเนินกิจกรรมตามแผนงาน โครงการฯ ติดตามและประเมินผลในการดำเนินแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมสรุปผลการดำเนินงาน และขยายผลการดำเนินงานสู่ชุมชนใกล้เคียง เพื่อสร้างเกณฑ์ชุมชนให้มี ความเข้มแข็ง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Kalra (2020) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการฯ ในชุมชน ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการด้วยความเต็มใจ

4. จากผลการวิจัย ประเด็นแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ พบว่า ความสำเร็จของการจัดการสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชน เพื่อสร้างระบบการจัดการที่เป็นองค์รวม แม้ปัญหาขยะจะยังเป็นเรื่องท้าทายสำคัญ แต่การมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่สีเขียว และสร้างต้นแบบการจัดการทรัพยากรและขยะตั้งแต่ต้นทาง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เทศบาลตำบลท่าข้ามพัฒนาไปสู่เมืองปลอดขยะได้อย่างยั่งยืนซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaemkrajang (2017) ทำการศึกษาบทบาทของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา ชุมชนสงวนคำ แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนสงวนคำมีรูปแบบและวิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวม มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยการรวมกลุ่มกันสร้างศูนย์ การเรียนรู้การกำจัดขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน (Learning Center of Integrated Solid Waste Disposal) ประกอบไปด้วย การจัดการขยะ การจัดการมลพิษทางอากาศ การเพิ่มพื้นที่สีเขียว จะเห็นได้จากรูปแบบการจัดการไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาด้านเดียว แต่เป็นการแก้ปัญหาพร้อม ๆ กันทุกด้าน ในการจัดการสิ่งแวดล้อมแต่ละด้านจะมีกลไกในการขับเคลื่อนที่แตกต่างกันไป ได้แก่ 1) การจัดการขยะโดยคณะกรรมการด้านสิ่งแวดล้อมเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนในการลดปริมาณ ขยะจากแหล่งกำเนิด การคัดแยกขยะ และการนำขยะไปใช้ประโยชน์สูงสุดก่อนจะนำไปทิ้ง 2) การจัดการมลพิษทางอากาศ มีการตั้งคณะกรรมการและอาสาสมัคร เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน มีมาตรการห้ามเผาขยะ และ 3) การจัดการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยภาคีเครือข่ายภาคเอกชนเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการจัดตั้งโครงการขยะแลกไข่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Sanyawiwat (1998) ที่กล่าวว่า การจัดการโครงการฯ เป็นการทำให้กลุ่มบุคคลในชุมชน เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของชุมชน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์กร การสรรบุคลากร การนำ และการควบคุมองค์กร การจัดการทรัพยากร ที่ช่วยให้การบริหารประสบผลสำเร็จ

## สรุปและข้อเสนอแนะ

### 1. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

**1.1 สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม สรุปได้ดังนี้**

1.1.1 สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับ ปัญหาขยะมูลฝอย พบว่าสถานที่ทิ้งและกำจัดขยะมูลฝอย ในพื้นที่ยังมีไม่เพียงพอ ต่อขยะที่เพิ่มปริมาณที่สูงขึ้นแต่ละวัน ต้องเสียงบประมาณ การนำขยะไปหาที่ทิ้งและกำจัดอยู่ไกล ประกอบกับเทศบาลฯ ยังขาดการอธิบายถึงวิธีการคัดแยกขยะในชุมชน ที่ยังประชาสัมพันธ์น้อยมาก ทำให้แก้ไขปัญหาได้ยาก เพราะประชาชน ส่วนใหญ่ยังไม่มี ความเข้าใจในเรื่องของการคัดแยกขยะและการกำจัดที่ถูกต้อง โดยมีการทิ้งขยะอินทรีย์ไปพร้อมกับ ขยะทั่วไป แม้ทางเทศบาลฯ จะมีการจัดวางถังขยะแต่ละประเภทไว้หน้าบ้าน แต่ยังมีปัญหาเรื่องการคัดแยกขยะ อันเนื่องมาจากประชาชนขาดความรู้ รวมถึงขาดจิตสำนึกที่จะพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น

1.1.2 สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ พบว่า ชุมชนฯ ประสบปัญหาด้านมลพิษน้อยมาก เนื่องจากเป็นชุมชน ขนาดเล็ก ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม การจราจรไม่หนาแน่นแต่ปัญหามลพิษที่พบเล็กน้อยเกิดจากการเผาขยะส่งกลิ่นเหม็นไหม้ ของขยะพลาสติก อีกทั้งจากการรณรงค์ให้ลดใช้ถุงพลาสติกจากร้านค้า ทำให้ประชาชนมีการใช้ถุงพลาสติกที่ซ้ำซ้อน เกิดความสกปรก เมื่อนำมาทิ้งจึงทำให้เกิดการหมักหมมของขยะเกิดการเน่าเปื่อยส่งกลิ่นเหม็น

**1.2 แนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบล ท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม สรุปได้ดังนี้**

1.2.1 แนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอย พบว่า เทศบาลฯ ควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ในขบวนการจัดการด้านขยะมูลฝอย โดยจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ภาคเอกชนและภาครัฐควรมีส่วนที่เข้ามาช่วยสร้างองค์ ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกวิธีให้กับประชาชน เดือนละ 1 - 2 ครั้ง และควรมีการประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานให้ประชาชนทราบว่า มีโครงการ/งานภาครัฐให้ประชาชนช่วยกันดำเนินงานอย่างไรบ้าง รวมถึงควรมีการทำ ประชาพิจารณ์จากคนในพื้นที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งสร้างกฎระเบียบกฎเกณฑ์ข้อตกลงของคน ในชุมชนร่วมกัน รวมทั้งทางเทศบาลฯ ควรที่จะเพิ่มรถเก็บขยะที่สามารถเก็บได้ทุกวัน และควรจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการ สร้างจิตสำนึกเป็นประจำสม่ำเสมอ ประกอบกับการจัดสรรงบประมาณด้านวิชาการในการสนับสนุนโครงการฯ ต่าง ๆ และติดตามผลของโครงการฯ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2.2 แนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ที่เกี่ยวกับปัญหามลพิษ พบว่า ในชุมชนเขตเทศบาลตำบลท่าข้ามประสบปัญหาด้านมลพิษ ก่อนข้างน้อย แต่อาจพบเห็นฝุ่นควันได้จากการเผาขยะของคนในชุมชน ซึ่งเห็นว่าเป็นวิธีการกำจัดขยะที่ง่ายที่สุด แต่เกิดผลกระทบต่อชุมชนมากที่สุด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีบ้านเรือนติดกัน เทศบาลฯ ควรมีการรวมกลุ่มกันสร้างศูนย์ การเรียนรู้การจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน (Learning Center of Integrated Solid Waste Disposal) ซึ่งเป็นศูนย์ที่ให้

ความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกวิธี ให้ความรู้ในเรื่องของการคัดแยกขยะ การแปรรูปขยะเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ และการณรงค์เกี่ยวกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียว เพื่อให้มลพิษทางอากาศลดน้อยลง ทั้งนี้ควรสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ห้ามการเผาขยะในชุมชนอย่างเคร่งครัด ตลอดจนการสร้างและหาเครือข่ายขนาดกลางและขนาดย่อย เพื่อร่วมจัดการและกำจัดขยะอันตรายที่สร้างมลพิษทางอากาศ พัฒนาและประกวดชุมชนต้นแบบด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสามารถทำให้ชุมชน มีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่ช่วยกรองมลพิษ เสริมสร้างสุขภาพกายและสุขภาพจิต นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนต่อไป

## 2. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ดังนี้

### 2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1.1 เทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ควรกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทร่วมในการกำหนดแนวทางและกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดเวทีประชาพิจารณ์ การสร้างคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมชุมชน และการมอบอำนาจในการร่วมวางแผนหรือจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

2.1.2 ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยภาครัฐจัดอบรมหรือกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการคัดแยกขยะ การลดมลพิษ และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยเน้นกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้นำชุมชนให้เป็นแกนนำขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

2.1.3 ภาครัฐควรกำหนดนโยบายสนับสนุนทรัพยากรและแรงจูงใจในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อจัดสรรงบประมาณ อุปกรณ์ และบุคลากรให้เพียงพอสำหรับการบริหารจัดการขยะและมลพิษ รวมทั้งสนับสนุนโครงการที่จูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น ธนาคารขยะ การประกวดหมู่บ้านสะอาด และการให้รางวัลแก่ชุมชนต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อม

### 2.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

2.2.1 ควรสนับสนุนให้ภาคประชาชนคัดเลือกตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารราชการเพื่อขอความร่วมมือให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจัดทำเทศบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

2.2.2 ควรศึกษาการทำโครงการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ธนาคารขยะเพื่อชุมชน โครงการขยะแลกไข่จากต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นการให้บรรลุเป้าหมายการจัดการขยะตามแผนพัฒนาจังหวัดตรัง พ.ศ. 2566 - 2570

2.2.3 ควรทำโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โรงเรียน เช่น โครงการขยะแลกแต้มในโรงเรียน เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างแกนนำระดับเยาวชนต่อไป

### 2.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าในครั้งต่อไป

2.3.1 การศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงการพัฒนาโครงการต้นแบบที่สร้างแรงจูงใจเชิงบวกด้วยการจัดประกวดและให้รางวัล เพื่อให้เกิดความร่วมมือและจัดการขยะแบบคัดแยกจากต้นกำเนิด และการแยกขยะกลางทาง โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ ในชุมชน ในการบริหารจัดการขยะ ก่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกรักษ์บ้านเกิดของคนในชุมชน

2.3.2 ควรมีการศึกษาตัวแปรเพิ่มเติมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเขตเทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เช่น ความรู้ของประชาชน นโยบายชุมชน การจัดสรรงบประมาณ แกนนำชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

## เอกสารอ้างอิง

- Adam, O. (2021). Public Participation in Solid Waste Management in Communities in Bang Sao Thong Subdistrict Municipality, Bang Sao Thong District, Samut Prakan Province [Unpublished Individual study, Ramkhamhaeng University].
- Bunyaratphan, P. (2006). *Community Power Building Through Community Development Movements*. Love and Lippress.
- Chanthakhiri, R. (2005). *Phitsanulok Model: Waste Management Model and Problem Management of Phitsanulok Municipality*. Phitsanulok Municipality Office.
- Chaemkrajang, T. (2017). *The Role of Communities in Environmental Management: A Case Study of Sangwan Kham Community, Nong Khang Phlu Subdistrict, Nong Khaem District, Bangkok* [Individual study, Thammasat University].
- Hutanuwat, N. (2006). *Community Organization Development*. Expertnet.
- Kaewthep, K. (2006). *Towards Communication for Future Community Resource Management*. Prikwan Graphic.
- Kaewthep, K. (2013). *Communication-Environment*. Image Printing.
- Kalra, N. (2020). Community Participation and Waste Management. In Ghosh, S. (ed), *Sustainable Waste Management: Policies and Case Studies* (pp. 59–76). Springer.
- Muentep, R. (2008). *Problems and Obstacles in Solid Waste Management of Makok Nuea Subdistrict Municipality, Khuan Khanun District, Phatthalung Province* [Master's thesis, Thaksin University].
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage Publications.
- National Economic and Social Development Council. (2022). *The 13th National Economic and Social Development Plan (2023-2027)*. Author.
- Nilphan, S. (1999). *Community Development Theory and Principles*. Nakhon Pathom Rajabhat Institute.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2023). *Environmental Quality Management Plan 2023-2027*. Author.
- Parinyasuthinan, U. (2018). *Community Management*. Chulalongkorn University Press.
- Phothisita C. (2019). *The Science and Art of Qualitative Research* (3rd ed.). Amarin Printing and Publishing.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Sage Publications.
- Suchanan, J. (2006). *Education and Community Development*. Chiang Mai University.
- Suksai, P. (1999). *Principles of Community Development*. Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat Institute.

- Silavarawet, P. (1999). *Community Development Process*. Department of Social Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Kanchanaburi Rajabhat Institute.
- Sincharoen, P. (2019). *Solid Waste Management: A Case Study of Bangkhwan Subdistrict Administrative Organization, Mueang District, Chachoengsao Province* [Master's thesis, Ramkhamhaeng University].
- Solid Waste and Hazardous Waste Thailand Environment Statistics. (2024). *Report on the Situation of Community Waste Disposal Sites in Thailand*. National Statistical Office, Ministry of Digital Economy and Society.
- Strategic and Information Group for Provincial Development. (2023). *Trang Provincial Development Plan 2023 to 2027*. Trang Provincial Office.
- Sanyawiwat, S. (1998). *Community Management Development*. Chulalongkorn University Press.
- Unthongdee, N. (2013). *Public Participation in Preventing and Solving Air Pollution from Smog in Mae Hong Son Province* [Master's thesis, National Institute of Development Administration].